

«Розробити методикку визначення оптимальної змінної об'ємної мікрогеометрії робочих поверхонь лопаток авіаційних ГТД»

Основні наукові результати

Вперше отримані результати дозволяють підвищити коефіцієнт корисної дії лопаткових коліс авіаційних ГТД за рахунок зменшення тертя робочого тіла (повітря, газ), підвищити економічність та покращити екологічні показники на 3...7% ГТД у цілому.

Вперше апаратно та методично доведена доцільність та можливість реалізації створення змінної 3D шорсткості робочих поверхонь лопаток ГТД з чутливістю по профілю до 3 нм, що підтверджено на створеному сканері-формувачі 3D поверхонь з комбінованою растрово-механічною системою сканування та позиціонування.

Вперше проведені дослідження дозволили з чутливістю по профілю до 3 нм отримувати 3D інформацію про шорсткість всієї поверхні лопатки ГТД та з такою ж чутливістю створювати ефективну змінну по висоті лопатки об'ємну конфігурацію і таким чином підвищити коефіцієнт корисної дії лопаткових коліс ГТД.

Вперше запропонована нова оригінальна схема сканування поверхні лопаток ГТД з підвищеною чутливістю по профілю до 3 нм завдяки реалізації комбінованої растрово-механічної системи сканування.

Вперше розроблений програмний модуль обробки даних про мікрогеометрію поверхонь лопаток, отриманих шляхом комбінованого растрово-механічного сканування всієї повнорозмірної лопатки ГТД з чутливістю по профілю 3 нм. Завдяки програмі для проведення порівняльного вимірювання мікро- та наноггеометрії робочих

□

их

тап

фільтра, передаточна характеристика якого визначається параметрами оптичної схеми профілографа. Проведені експериментальні дослідження і отримані 3D зображення, що ґрунтуються на вимірюванні обох часткових похідних фази світла одночасно.

Вперше розроблений програмний модуль для обробки та візуалізації мікро- та наноггеометрії сканованих поверхонь і створений математичний апарат візуалізації сканованої поверхні з різною розподільчою здатністю по полю сканування та рельєфу дозволив провести оптимізацію режимів сканування та обробки інформації опису поверхні з максимальною точністю і мінімальним розміром об'єму інформації.

Практична цінність

Результати роботи можуть бути використані в галузі авіаційного двигунобудування:

- методика визначення оптимальної об'ємної мікрогеометрії робочих поверхонь лопаток в залежності від швидкості та векторного поля потоку в компресорі може використовуватись в конструкторському бюро ЗМКБ «Прогрес» з можливістю подальшого впровадження її на серійному виробництві «МОТОРСІЧ», «Пермский Моторный Завод», ОАО «Авиадвигатель», ЗАО "ТЮМЕНСКИЕ АВИАДВИГАТЕЛИ", «Казанское моторостроительное производственное объединение» та ін.;

- технологію отримання оптимальної об'ємної мікрогеометрії робочих поверхонь лопаток планується впровадити на ДП ЗМКБ «Прогрес», а також заплановано отримання відповідного патенту;

- критерії оцінки ефективності робочих поверхонь лопаток авіаційних ГТД з урахуванням їх об'ємної просторової мікрогеометрії планується використовувати у виробництві на етапі вихідного контролю якості лопаток шляхом надання послуг або створенням дільниць з відповідною апаратно-метрологічною інфраструктурою та впровадження на ремонтних та серійних авіадвигунобудівних підприємствах, зокрема «Завод № 410».

Перелік основних наукових публікацій, доповідей на конференціях, семінарах

1. Аксенов А.Ф., Стельмах А.У., Бадир К.К. Экспериментальная апробация гипотезы компрессионно-вакуумного механизма трения и изнашивания // Наукові нотатки. – Луцьк: ЛНТУ. – 2010. – №28. – С.9 – 23.
2. Шмаров В.М., Стельмах О.В. Апаратно-програмна інформаційно-вимірювальна система // Технологические системы. – Киев: ООО «Компания «Индустриальные технологии». – 2010. – №1. – С.88 – 90.
3. Стельмах О.У. Компрессионно-вакуумный механизм трения и изнашивания // 10-й Ювілейний Міжнародний науково-технічний семінар «Современные проблемы производства и ремонта в промышленности и на транспорте». – Свалява, 22– 26 лютого 2010р.
4. Стельмах О.У. Компресійно-вакуумний механізм тертя і зношування // Міжкафедральний семінар Житомирського національного агроєкологічного університету. – Житомир, 31 травня 2010.
5. Аксенов А.Ф., Стельмах А.У., Бадир К.К. Экспериментальная апробация гипотезы компрессионно-вакуумного механизма трения и изнашивания // Міжнародна науково-технічна конференція «Науково-прикладні аспекти автомобільної галузі.– Луцьк, 17– 20 травня 2010р.
6. Стельмах О.У. Експериментальне підтвердження гіпотези компресійно-вакуумного механізму тертя та зношування // Міжнародна науково-технічна конференція «Сучасні проблеми трибології», Київ, НАУ, 21– 23 травня 2010р.
7. Стельмах О.У. Деформаційні гідродинамічні процеси та явища в граничних шарах опор ковзання // Розширене засідання наукового семінару кафедри зносостійкості і надійності машин Хмельницького національного університету. – Хмельницький, ХНУ, 2 липня 2010р.
8. Стельмах О.У. Компресійно-вакуумна гіпотеза тертя в умовах граничного змащування та трибо-кавітаційний механізм зношування // Международный научно-технический семинар по программе научного сотрудничества Украина – Германия, 2 – 6 августа 2010г., Дрезден, Германия.
9. Аксенов А.Ф., Стельмах А.У., Бадир К.К. Экспериментальная апробация гипотезы компрессионно-вакуумного механизма трения и изнашивания // ІУ Всесвітній конгрес «Авіація у ХХІ столітті», 21-23 вересня 2010 – Київ, НАУ.
10. Стельмах О.У., Кушев О.В., Шевченко Р.О., Бадір К.К. Дифузійні гідродинамічні процеси формування вібрації та шуму трибосистем кочення // Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми хімотології». – Київ: НАУ. – 2010. – С.148.
11. Аксьонов О.Ф., Стельмах О.У. Спадок професора Б.І.Костецького у сучасній нанотрибології // Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми хімотології». – Київ: НАУ. – 2010. – С.175– 176.
12. Шмаров В.М., Стельмах О.У., Стельмах О.В., Костюнік Р.Є., Бадір К.К. Трибологічний вимірювально-аналітичний комплекс нау-01 // Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми хімотології». – Київ: НАУ. – 2010. – С.176-177.
13. Стельмах О.У. Експериментальна апробація підтвердження гіпотези компресійно-вакуумної природи тертя та деформаційних механізмів зношування в умовах граничного змащування Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми хімотології». – Київ: НАУ. – 2010. – С.178– 179.
14. Стельмах О.У., Бадір К.К., Шевченко Р.О., Коба В.П. Трибокавітація в змащувальному середовищі // Тези доповідей ІІІ Міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми хімотології». – Київ: НАУ. – 2010. – С.179– 180.
15. Отримано патент України на корисну модель №45378 «Прилад безконтактного імпульсного магнітно-турбулентного очищення шарикопадшипників кочення в зборі».